

MUINSUSKAITSEAMET

Anna Semjonova

info@mkm.ee

kuupäev digiallkirjas nr 5-10/805-3

Muinsuskaitseameti arvamus

üleriigilise planeeringu “Eesti 2050” ja selle

keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande eelnõudele

Alljärgnevalt esitame oma arvamuse üleriigilise planeeringu eelnõu ja keskkonnamõjude strateegilise hindamise aruande eelnõudele.

Kuna üleriigilise planeeringu seletuskiri ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne on valminud paralleelselt, on küll osa põhimõtteid seletuskirja juba hõlmatud, kuid peame siiski oluliseks vajalikkuse ja põhjendatuse selgitamiseks, sh alusuuringutele tuginemise näitamiseks, neid käsitleda ka mõjude hindamise aruandes:

1. Palume täiendada aruannet hoonete lammutamisel ja olulisel rekonstrueerimisel tekkivate ehitusmaterjalide (sh nii tervikelemendid kui materjal) ringmajanduse mõjude analüüsiga. Riikliku jäätmekava 2023-2028¹ kohaselt on ehitus- ja lammutusjäätmed üks ressursimahukamaid jäätmeliike, mille ringmajanduspotentsiaali arendamisele tuleb rõhku panna. Ehitus- ja lammutamisjäätmete teket mõjutavad enim era- ja ettevõtlussektori tegevused (sealsamas lk 11) ning üleriigiline planeering saab aidata kaasa nende jäätmete vähendamisele, suunates nii olemasolevate hoonete jätkuvale kasutamisele kui ka ehitusmaterjalide ja tervikelementide korduskasutusele. Lammutamisel ja olulisel rekonstrueerimisel tekkivate ehitusmaterjalide ringmajanduse mõjude analüüs annab üleriigilises planeeringus kehtestatavale põhimõttele tõenduspõhise aluse ning aitab elluviimiskava jaoks tuvastada toetus- ja suunamise meetmete vajadust.
2. Aruandes on lisaks ehitusmaterjalide korduskasutusse suunamiseks vajalike regionaalsete ringmajandusjaamade loomise ettepanekule oluline rõhutada jaamade toimimist toetava üleriigilise tervikliku süsteemi ja veebikeskkonna väljaarendamise vajadust (so materjalide ülejäämisest teatamine, transport, ladustamine, dokumenteerimine, ostu-müügikeskkonna haldamine, materjalide väljastamine jm). Usume, et üksnes füüsiliste ringmajandusjaamade rajamine ei ole kasutuskõlbliku ehitusmaterjali ulatuslikuks ringlusse suunamiseks piisav. Ilma tervikliku süsteemita on materjalide ringmajandusjaama jõudmine juhuslik ja väikesemahuline. Veebikeskkond võimaldaks soovijatel (sh projekteerijatel ja arhitektidel) sobiv materjal hõlpsasti üles leida ning edendaks kasutuskõlbliku ehitusmaterjali ja tervikelementide korduskasutust vähendades nii jäätmeteket ja süsinikuheidet. Vajadus ja ettepanek tugineb Eesti Kunstiakadeemias kaitsitud bakalaureusetööle “Prügi või varandus: ehitusmaterjali taaskasutamisest Eestis”

¹ <https://kliimaministerium.ee/jaatmekava>

- (S.-L. Huttunen)² ja teadusarendusprojekt LIFE IP BuildEST³ raportile “Kultuuriväärtuslike detailide kordus- ja taaskasutamise probleemi kaardistus ning parandusettepanekud” (T. Reidla).
3. Teeme ettepaneku aruande peatükis 4.7 „Kliimamuutused (leevendamine ja kohanemine)“ käsitleda olemasolevate hoonete jätkuvas kasutuses hoidmist, mis võimaldab vähendada süsinikuheidet uute hoonete ehituseks vajaminevate ehitusmaterjalide tootmisest ja transpordist hoidumise abil.
 4. Palume täiendada aruande peatükki 4.7 „Kliimamuutused (leevendamine ja kohanemine)“ arheoloogiapärandile avalduvate kliimamuutuste mõjude käsitlesega. Kliimamuutustega kaasnevad rannikuerosioon, üleujutused, muutused põhjavee tasemes ning orgaanilise kultuurikihi säilimist mõjutavad protsessid kujutavad endast kasvavat ohtu nii maismaa- kui ka veealusele arheoloogiapärandile. Seetõttu peame vajalikuks, et aruandes käsitletakse ka kliimamuutustega kohanemise meetmete mõju arheoloogiapärandile ning rõhutatakse vajadust arvestada nende riskidega edasistes ruumilistes otsustes ja seire kavandamisel.
 5. Palume esile tuua, et aruande peatükis 4.8 käsitletud planeeringu elluviimise laiem positiivne mõju vara väärtusele omakorda mõjutab ka kultuuriväärtuslike hoonete seisukorda ja seeläbi kasutuses püsimist. Nimelt on ajaloolistes linnasüdametes asuvate kultuuriväärtuslike hoonete renoveerimise üks takistusi vara madal tagatisväärtus, mistõttu on omanikel keeruline saada pangalaenu või on pakutava laenu tingimused ebasoodsamad (Renoveerimispraktika ja -poliitika mitmikmõjude aruanne,⁴ lk 48, 70; Renoveerimise võimekus elamutes,⁵ lk 19; Korterelamute renoveerimise tõhustamise uuringu aruanne,⁶ lk 19 ja 34). Ajalooliste linnasüdamete teadvustamine eelisarendatavate aladena ning sinna avalike investeeringute ja toetuste suunamine tõstab kinnisvara väärtust ning seeläbi hõlbustab renoveerimislaenu saamist aga ka motiveerib hoonete renoveerimist omavahenditest (vt ka Renoveerimise võimekus elamutes,⁷ järelduste esimene punkt lk 35). Nii on kultuuriväärtuslike hoonete säilimine paremini tagatud.
 6. Palume täiendada aruande peatükki 4.9 „Kultuuripärand ja kultuuriline identiteet“, tuues selgemalt esile arheoloogiapärandi eripära ning vajaduse arvestada lisaks teadaolevatele arheoloogiamälestistele ka arheoloogiatundlike alade ja veealuse kultuuripärandiga. Arheoloogiapärand paikneb valdavalt maa- või veepõues ning oluline osa sellest ei ole veel avastatud. Seetõttu tuleb ruumiliste otsuste kavandamisel arvestada, et arheoloogilise kultuurikihi kahjustamine on üldjuhul pöördumatu ning selle säilitamine algses asukohas (*in situ*) on eelistatud lahendus. Samuti palume hinnata, kuidas üleriigilise planeeringu elluviimine aitab kaasa arheoloogiapärandi säilitamisele kooskõlas Euroopa arheoloogiapärandi kaitse konventsiooni (Valletta konventsioon) ja UNESCO veealuse kultuuripärandi kaitse konventsiooni põhimõtetega.
 7. Analooiselt väärtuslike maastike andmestiku loomise või ajakohastamise, sh riikliku kaardirakenduse loomisega (ettepanek aruande peatükk 4.10 lõpus) peame oluliseks täiendada aruannet ettepanekuga luua andmestik ja kaardirakendus miljöväärtuslike alade ja neil asuvate hoonete kohta. Need andmed on praegu kättesaadavad kohalike omavalitsuste planeeringudokumentidest ning on leitavad üksnes ajamahuka käsitööna (v.a paar suuremat kohalikku omavalitsust, nt Tallinn ja Tartu, mille kodulehel on vastav kaardirakendus). Kahetsusväärne asjaolu, et Eestis ei ole võimalik saada ammendavat ülevaadet kultuuriväärtuslikust hoonefondist on oluliseks takistuseks nende väärtuse teadvustamisel ja seeläbi säilitamisel aga ka toetusmeetmete kavandamisel ja suunamisel.

² [Eesti Kunstiakadeemia Muinsuskaitse Digiteek](#)

³ [Teadusarendusprogramm LIFE IP BuildEST – hooandja hoonete renoveerimisele | Kliimaministeerium](#) (avaldamisel, kättesaadav pöördudes kateriin.ambrozevits@artun.ee).

⁴ [Renoveerimispraktika mõjude aruanne_A114.pdf](#)

⁵ [Microsoft Word - Renoveerimise võimekus elamutes](#)

⁶ [Microsoft PowerPoint - Uuringu raport_v2.1.pptx](#)

⁷ [Microsoft Word - Renoveerimise võimekus elamutes](#)

8. Palume täiendada aruannet käsitlesega, et arheoloogiapärandile avalduv mõju võib avalduda eelkõige kumulatiivselt. Kuigi üksikud ruumiotsused ei pruugi põhjustada olulist mõju, võib erinevate arendustegevuste – näiteks transpordi- ja tehnilise taristu rajamise, taastuenergia arendamise, kaevandamise, maaparanduse, linnalise arengu ning kliimamuutustega kohanemise meetmete – koosmõju viia arheoloogiapärandi järkjärgulise kahjustumise või hävimiseni. Seetõttu peame vajalikuks, et aruandes rõhutatakse kumulatiivsete mõjude hindamise vajadust edasistel planeerimistasanditel ning nende arvestamist arheoloogiapärandi säilitamisel.

Lisaks teeme ettepanekud, mida palume arvestada üleriigilise planeeringu seletuskirja eelnõu täiendamisel:

1. Peame vajalikuks täiendada peatükki 3.4.3 „Pärandikeskne areng“ arheoloogiapärandi käsitlesega. Praeguses sõnastuses käsitletakse kultuuripärandit üldiselt, rõhuasetusega ehitatud pärandil ja arheoloogiapärandi eripära ei ole piisavalt esile toodud. Arheoloogiapärand hõlmab lisaks teadaolevatele arheoloogiamälestistele ka arheoloogiatundlikke alasid, veealust kultuuripärandit ning ajaloolisi kultuurmaastikke, mille säilitamine eeldab nende väärtustega arvestamist ruumiliste otsuste kavandamise varases etapis. Erinevalt ehituspärandist paikneb arheoloogiapärand valdavalt maapõues või veekogudes ning selle kahjustamine on üldjuhul pöördumatu. Arheoloogiapärandi säilimise tagamiseks on äärmiselt oluline planeeringuotsuste tegemisel rõhutada selle algsel asukohal säilimise vajadust. Seetõttu teeme ettepaneku täiendada peatükki järgmise põhimõttega:
„Pärandikeskne areng hõlmab lisaks ehituspärandile ka arheoloogiapärandit, sealhulgas arheoloogiamälestisi, arheoloogiatundlikke alasid, veealust kultuuripärandit ning ajaloolisi kultuurmaastikke. Planeerimisel tuleb eelistada lahendusi, mis võimaldavad arheoloogiapärandi säilimise algses asukohas (in situ) ning vältida tuleb selle hävitamist või põhjendamatut ümberpaigutamist.“
Kavandatav täiendus aitab tagada arheoloogiapärandi kui taastumatu kultuuriväärtuse järjepideva arvestamise ruumilisel planeerimisel ning on kooskõlas nii muinsuskaitseseaduse eesmärkidega kui ka Euroopa arheoloogiapärandi kaitse konventsiooni (Valletta konventsioon) ning UNESCO veealuse kultuuripärandi kaitse konventsiooni põhimõtetega.
2. Mõjuhindamine soovib laiendada soovitusi kohanduva seiresüsteemi kujundamisel tuuleparkide kumulatiivse mõju jälgimiseks arvestades ka kumulatiivsete mõjudega pärandile. Seletuskirja eelnõu lõpuosas esitatud tabelis on vastatud, et kumulatiivse mõju hindamise kohustuse kaalumise lisatakse üldistatud kujul täpsema riigi tasandi planeeringu ülesannetesse koostamisel olevas elluviimiskavas.
Juhime tähelepanu, et samasisulised ettepanekud on mõjuhindamine teinud ka kumulatiivsete tervisemõjude ja elusloodusele avalduvate mõjude arvestamise kohta ning need on arvesse võetud - peatükis 3.8.2 on allmärkus, mille kohaselt tuleb jälgimisel arvestada nii elusloodusele avalduvate mõjudega kui tervisemõjudega. Arusaamatuks jääb, mis põhjendusel tuleb pärandile avalduvate mõjudega arvestamist käsitleda teistest mõjudest eraldiseisvalt alles muu planeeringu raames ning seepärast palume seda mõjuhindamisel antud soovitusi veel kord kaaluda.
3. Palume uuesti kaaluda ka üldplaneeringu seletuskirja avaliku väljapaneku käigus tehtud ettepanekut täiendada liikuvuse üldiseid põhimõtteid, et mistahes liiki transpordi jaoks liikuvuskoridoride ja taristu kavandamisel ja rekonstrueerimisel arvestatakse kultuuripärandiga (so laias tõlgenduses, st nii riigi kui kohaliku omavalitsuse kaitse all olev aga ka kaitse all mitteolev pärand, nt pärandkultuuriobjektid ja looduslikud pühapaigad) nii selle säilimise tagamise kui ka kasutuses hoidmise aspektist. Hoiduda tuleb lahendustest, mis kahjustavad ehituspärandit, ajaloolist asulastruktuuri, kultuurmaastikke või arheoloogiatundlikke ja arheoloogiapärandiga alasid. Rakendada tuleb mõjude hindamist

ja leevendusmeetmeid.

Vastasite toona, et nõue sisaldub juba mõjude hindamise praktikat suunavates õigusaktides. Selgitame, et Riigikogu menetluses on käesolevalt Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse ja muinsuskaitseaduse muutmise seaduse eelnõu (950 SE)⁸, mille jõustumisel loetakse hinnatavaks keskkonnamõjuks vaid selline oluline mõju, mis avaldub looduskeskkonna kaudu. Eelnõu seletuskirja kohaselt täpsustatakse keskkonnamõjude hindamise alusmõistet „keskkonnamõju“, rõhutamaks, et inimese tervisele, kultuuripärandile ja varale hinnatav mõju peab olema keskkonna kaudu toimiv, mitte otsene (eelnõu 950 SE, lk 1). Kultuuripärandile avalduvad mõjud aga võivad olla tingitud kavandatavast tegevusest otseselt. Samuti võib tegevuse mõju kultuuripärandile olla oluline ka siis, kui mõju looduskeskkonnale jääb väheseks. See tähendab, et muudatuse jõustumisel ei hõlma keskkonnamõjude hindamise regulatsioon enam kultuuripärandile avalduvate mõjude hindamist seni toiminud viisil. Oleme ette valmistamas pärandimõjude hindamise regulatsiooni kehtestamist muinsuskaitseaduse alusel, kuid see on alles algusjärgus ning seepärast leiame, et tehtud ettepaneku lisamine üleriigilise planeeringu seletuskirja on vajalik ning palume seda uuesti kaaluda.

Kuna elluviimiskava on veel täiendamise etapis, siis sinna ei ole hetkel otstarbekas detailseid ettepanekuid teha. Küll aga palume elluviimiskava koostamisel arvesse võtta üleriigilise planeeringu avaliku väljapaneku raames tehtud Muinsuskaitseameti ettepanekuid.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Kateriin Ambrozevits

Ehituspärandi nõunik

osakonna juhataja ülesannetes

⁸ [Eelnõu - Riigikogu](#)